

Soms is de dood van het ego gewelddadig en bezwijken we aan de zware strijd.

Soms sluipt op een nacht het oude leven zomaar weg, meegenomen in de omarming van de Duistere Moeder en merken we dat we een nieuw koninkrijk zijn binnengegaan met een onnoemelijke bewustzijnsverruiming, en dat we nooit meer naar de oude wereld zullen terugkeren.

Vivianne Crowley

INLEIDING

De Zorgorganisatie Zuyderland een samengaan van Atrium-Orbis Medisch Centrum en het UMC+ (samenwerkingsverband tussen azM en de UM) te Maastricht hebben onlangs samen met de Orde van Malta geparticipeerd in een preventorium, oftewel een sanatorium, in de Ardennen waar veel schone lucht en rust heerst. Het heet al van oudsher Vrouwenrade of Les-Femmes-Sart, naar de plaatselijke kadastrale benaming en is gelegen in de buurt van het plaatsje Limbourg, tussen Verviers en Eupen, als voormalig klooster in de bedding van de Vesdre. Er zijn heilzame mineraal houdende bronnen gevonden. Dit herstellingsoord dient voor patiënten die ontslagen zijn uit het ziekenhuis, maar nog niet goed in de thuissituatie uit de voeten kunnen.

Reinoud, ribfluwelen broek, corduroy jasje, een beginnend buikje en snor was aangesteld als pastor van Vrouwenrade. Hij begeleidde de mensen, deed een zondagse mis en de gebedsdiensten. Zorgde voor de

sacramenten en zorgde dat de boel een beetje bleef draaien. Mensen konden aan hem zijn/haar verhaal kwijt. Hij was een luisterend oor. Alleen geselecteerde patiënten mochten er naartoe, want het zo'n sanatorium was duur. Het lag, zoals gezegd, in de nabijheid van Limbourg dat een bewogen geschiedenis kende.

HOOFDSTUK 1 - VROUWENRADE

Eeuwenlang was het Limburgs oppermachtig in het Land van Overmaas. De stad Limburg bestaat uit twee delen: beneden aan de rivier de Vesder ligt Dolhain (in het Nederlands Dalhem, maar niet te verwarren met het Franstalige Dalhem, even verderop richting Wezet), het industriële en commerciële centrum met zijn aan de spoorlijn Luik-Aken gelegen station Dolhain-Gileppe; op de rots hoog daarboven ligt de voormalige vesting Limburg.

Het hertogdom Limburg werd gesticht omstreeks het jaar 1000. Het hertogdom Limburg werd grofweg doorsneden door de riviertjes de Vesder en de Geul. Het hertogdom grensde ten westen en ten zuiden grotendeels aan het Graafschap Dalhem en het Prinsbisdom Luik. De noordgrens werd gevormd door de vrije Rijks heerlijkheden Aken en Wittem, en de schepenbank Vaals in het land van 's-Hertogenrade. Ten oosten en ten zuiden vormden Cornelimunster, Gulik en het hertogdom Luxemburg de burenen.

Het is van belang om de merendeels Platdietse aard van het hertogdom te onderstrepen. Territoriaal vormde het gebied voor het grootste deel een eenheid, alleen de Waalse schepenbank Sprimont lag los van de rest, maar taalkundig niet. Het noordelijke twee derde gedeelte van het oude hertogdom werd gekenmerkt door zijn Platdietse dialect, als overgangsgebied tussen de Oost-Limburgse landen van Overmaas, het Waalse Ardens-Luikse gebied (waartoe ook het zuidelijke een-derde deel van het hertogdom behoorde) en het Ripuarische

Rijnland. Onder het oorspronkelijk niet-Waalse gebied valt heden ten dage de Platdietse streek rond Baelen, Bleiberg en Welkenraedt, maar ook het thans Duitstalige kanton Eupen maakte van oudsher deel uit van het Hertogdom Limburg.

Helena Vijverberg, gehakte schoenen, donkerblauwe broekrok gecombineerd met dito mantelpakje en decadent hoedje, ging samen met haar man Thomas, casual gekleed met gym schoenen, naar het ziekenhuis in Sittard. Langs het beeld 'Moeder en Kind' van Louis Reijen. Wat meteen opviel waren de grote grijze betonnen platen van het hoofdgebouw en de roestbruine bakstenen van de aanbouw. Een gebouw opgetrokken uit glas, marmer, beton, staal en baksteen.

Via de gigantische overkapping en een draaideur kwamen ze binnen, waar opvalt dat het motief van de bakstenen weer terugkomt. Ook in het linksgelegen restaurant 'het Terras'. Ze passeerden de portier en liepen tegen het bordje 'patiënten service' aan. Een vierkante ruimte gemaakt van houten planken, vermoedelijk grenen. Links en rechts waren winkels, zoals Spronken orthopedie en Streukens hooroplossingen. Wat opviel waren de nepleren knaloranje zitjes en de vele witte hekken die een watergang moeten beschermen. Ook wel afgezet met een rij planten. Er was de grijs marmeren trap naar de eerste verdieping, die er duur uitzag.

Ze kwamen bij de 'afsprakenbalie' vol van computers en vol van mensen, en liepen tegen een groot zilveren kunstwerk op in de vorm van een bol met een slinger

eraan. Alle watergangen leidden naar hier. Er waren spots en er moesten nog spuitende fonteinen komen. Ze kwamen bij de eerste zuil, die dienst deed als liftkoker en vol was van groenachtige mozaïekjes met elk een ander motief. Hier was het hart van het ziekenhuis. De mensen van de parkeergarage kwamen hier het gebouw binnen. Dit was het hart van het kruis met een espressobar die 'Aspresso' heette en een dagwinkel met boeken, pantoffels, boeketjes bloemen, ballonnen, snoepgoed, koekjes, sandwiches, ansichtkaarten, knuffels en een flappentap. Nog steeds kwamen ze de oranje zitjes tegen als ze dieper het ziekenhuis binnen gingen. Boven ons toorde een galerij die het gevoel gaf dat ze in een gevangenis waren aanbeland. Ze kwamen bij de volgende groen zuil die identiek was aan de eerste en vervolgden hun weg naar de laatste zuil opgetrokken uit donkerbruine staalplaten. Met daarachter het stiltecentrum, met blank gelakte beukenhouten banken, in een halve cirkel, en dito vloer. In het midden een opengebroken bol met fontein, met nergens enige verwijzing naar een of andere godsdienst behalve de plek waar we nog een kaars konden opsteken. Aan de muren hingen zes onbestemde kunstwerken die iets mystieks uitdrukten. Er waren vijf door middel van doek afgedekte ramen dat leidde tot gefilterd licht dat naar binnen kwam. Aan het plafond een ovaal met spots. Het geheel beademde zichzelf. Ze passeerden een wit marmeren kunstwerk van Jo Peters dat een olifant moest voorstellen en dat ze nog kenden uit het oude Maasland ziekenhuis en zagen de maquette

van het ziekenhuis. Ze belandden bij meldpunt WEST 54. Eindpunt.

Met daarachter alleen nog het stiltecentrum: blank gelakte beukenhouten banken, in een halve cirkel, en dito vloer. In het midden een opgebroken bol met fontein en de naam 'de cocon', met nergens enige verwijzing naar een of andere godsdienst behalve de plek waar we nog een kaars kunnen opsteken. Aan de muren hangen zes onbestemde kunstwerken die iets mystieks uitdrukken. Er zijn vijf door middel van doek afgedekte ramen dat leidt tot gefilterd licht dat naar binnen komt. Er staat 'welkom' in vijftig talen op de glazen toegangsdeuren.

Restte alleen nog de toegangsdeur tot het achterste van het ziekenhuis waar een grote ronde vijver was aangelegd. De verwijzing naar Orbis=kring of cirkel (vergelijk orbit).

'Mevrouw', begon de dienstdoende arts.

'We hebben besloten dat het beter is voor u om naar ons herstellingsoord, Vrouwenrade, te gaan.'

'Dat is beter voor u en beter voor de familie.'

'U bent eraan toe.'

Met de ambulance van de Johanniter Orde werd mevrouw Vijverberg geboren Offermans naar Vrouwenrade gebracht.

Ze gingen op bezoek. Dat werd wel beperkt gehouden, maar contact tussen de patiënt en de naaste familie moest er zijn. Ze kwamen van de A3 bij Aken en pakten de afslag Elsaute. Via Elsaute en de kapel van Bilstain daalden we af naar de bedding van de Vesdre. We

waren al dicht bij de Ardennen. Het Hertogenwoud. Eerst maar even het plaatsje Limbourg aandoen. Het stadje Limbourg ligt, zoals gezegd, op een rotspartij die 75 meter boven het dal van de Vesdre uittorent en had de reputatie onneembaar te zijn, waardoor het van groot strategisch belang was. Het stadje wordt omgeven door een meander van de Vesdre. De muren waren gebouwd op de rand van het rotsplateau. De stadsmuren en de muren van het kasteel vormden een groot vierkant dat met hoektorens versterkt was. De burcht lag in het noorden van de vesting. Aan de andere kant van de stad lag de Ardense poort, een stadspoort die in het begin van de 20^e eeuw afgebroken werd om plaats te maken voor het Kasteel Poswick. In 1101 werd 'Lembruch' verheven tot hertogdom. In 1106 raakte de hertog zijn titel alweer kwijt. Van het middeleeuwse Limbourg bleef alleen de gotische kerk bewaard. Marnix, de zoon van Helena, merkte op dat er wel heel veel soorten baksteen in Dolhain te vinden waren. Vooral het oranje sprong er wat hem betreft uit. Verder was het plaatsje zoals elk Waals plaatsje was. Rommelig en onverzorgd. Met huizen die wel een lik verf konden gebruiken en de welriekende stank van de Belgische dieselauto's zonder roetfilter. Uiteindelijk kwamen we via een dubbel boogpoortje (het leek wel een stadspoort) op het marktplein van Limbourg, place Saint George geheten. Een feeëriek geheel. We waanden ons terug in de tijd. Snoven de eeuwen op. Overal was er wel iets ouds te ontdekken. Limbourg bleek gebouwd te zijn rondom een centraal marktpleintje met daaromheen enkele kleine straatjes.

Bestaande uit onregelmatig aan elkaar gebouwde huizen in verschillende stijlen aan de rooilijn van het licht oplopend pleintje. Met als opvallend kenmerk de hardstenen raamomlijstingen en de afwezigheid van lantaarnpalen. De straatlantaarns waren aan de muur vastgezet.

Rustig gingen we op een bankje zitten en namen het geheel tot ons. Flarden mist dreven om ons heen. Het was najaar, maar de zon wilde er geen Oudewijvenzomer van maken. Hij was al te zwak. Ik liep wat rond en ontdekte de brasserie St. Georges, het enige etablissement van het pleintje (Diekirch-bier). Met rood geverfde kozijnen en dito louvre-luikjes, terwijl over het algemeen het turquoise en blauw de overhand had voor wat betreft de deuren en kozijnen. Verder waren er de bloempotten die buiten werden gezet en het geheel een fleurig aanblik gaven en de lindebomen waar we onder zaten en een zeker weten dat we niet voor niets waren gekomen.

De Soevereine Militaire Hospitaal Orde van Malta, in het Engels Sovereign Military Hospitaller Order of Saint John of Jerusalem, of Rhodes and of Malta, Tevens bekend als Knights Hospitaller, Knights of Malta, Order of Malta, Knights of Rhodes, en Chevaliers of Malta is een van de oudste religieuze katholieke ordes.

De Soevereine Militaire Hospitaal Orde van Malta, annex Maltezer Orde is een nog altijd bestaande Rooms-Katholieke ridderorde, met als beschermheilige Johannes de Doper. De ridders van deze kruisvaarders

orde dragen als symbool een achtpuntig wit kruis, het Maltezer kruis. De ridderorde werd rond het jaar 1050 in Jerusalem als hospitaal opgericht, om zorg te dragen voor gewonde en armlastige pelgrims. Acht jaar geleden, in 1999, vierde de Orde dat de officiële stichting als ridderorde in 1099 negen eeuwen geleden plaatsvond. Die stichting vond plaats na de verovering van Jerusalem, tijdens de eerste kruistocht. Na het verlies van terrein in het Heilige Land werkte de Orde vanaf het Griekse eiland Rhodos, en later vanaf Malta, waar de Orde het bestuur uitoefende als vazalstaat onder het Spaanse Vicariaat van Sicilië. Deze door de Orde geregeerde staat op Malta, vond haar einde door toedoen van Napoleon. Niettemin is de Orde zelf tot op de dag van vandaag blijven bestaan. De Orde heeft als zetel overigens behalve Jerusalem, Rhodos en Malta ook nog Margat, Akko, Cyprus, Kreta, Sicilië, Sint-Petersburg, Catania en Ferrara gehad. Sinds 1834 zetelt hij echter in Rome.

De Maltezer Orde heeft sinds de Napoleontische tijd weliswaar al zijn grondgebied verloren, de Orde claimt niettemin nog steeds soeverein te zijn. De Orde wordt daarin door 94 landen (waaronder België en Nederland) erkend als soeverein orgaan volgens internationaal recht. Als zodanig geeft de Maltezer Orde dan ook paspoorten uit, en beschikt verder over een aantal diplomaten. Ook heeft de Orde eigen postzegels, die omdat de Orde geen lid is van de Wereldpostunie, alleen geldig zijn voor het 'binnenland', en voor landen waarmee de Orde een bilaterale postovereenkomst heeft

gesloten. De Orde heeft verder een permanente waarnemersstatus bij de Verenigde Naties, iets wat de meeste ministaatjes niet hebben.

In 1136 huwt Mathilde, dochter van graaf Adolf van Saffenberg, met Henrik, zoon van Walram, hertog van Limburg. Onder de bruidsschat die graaf Adolf als vader van de bruid voldoet, valt ook de voogdij over Kloosterrade. Na de dood van zijn vader in 1139 wordt de bruidegom onder de naam Hendrik II hertog van Limburg. Tussen Kloosterrade en de hertogen van Limburg zal dan af een bijzondere band bestaan. Het klooster kan voortaan worden beschouwd als familieklooster van de hertogen. Een van hun vrouwelijke verwanten, hertogin Jutta, zal er intreden, verscheidenen van hen laten er zich begraven. Rolduc wordt het Saint-Denis van de hertogen van Limburg genoemd. Men herinnert zich dat in Saint-Denis de Franse koningen werden begraven.

Het hertogdom Limburg waarvan hier sprake is was aanvankelijk een klein graafschap bij het versterkte stadje Limbourg aan de Vesdre, tussen Eupen en Verviers. In 1101 is graaf Hendrik I door keizer Hendrik IV aangesteld tot hertog van Neder-Lotharingen. Vijf jaren later ontnemt de nieuwe keizer hem die titel ten gunste van graaf Godfried van Leuven, maar de Limburgse graven zijn zich sedertdien toch hertog blijven noemen. Als het Limburgse huis in 1283 uitsterft, zal Limburg een twistappel worden tussen Brabant en Gelre. Deze twist wordt in 1288 beslecht in de slag bij Woeringen, die door hertog Jan van Brabant

overtuigend wordt gewonnen. Sedertdien valt het hertogdom Limburg onder Brabant.

Vaak wordt het oude hertogdom Limburg in één adem met de Landen van Overmaas genoemd. Dit komt doordat zowel het hertogdom als de Landen van Overmaas lange tijd in een personele unie verenigd waren met het hertogdom Brabant. Daaruit kwam een gezamenlijke afvaardiging voort in de Staten-Generaal van de Nederlanden. Territoriaal en staatkundig mogen de Landen van Overmaas echter niet verward worden met het oude hertogdom Limburg. De territoriale scheiding van beide gebieden werd in later eeuwen ook weer sterker. De staatkundige onafhankelijkheid van enerzijds Limburg en anderzijds de Landen van Overmaas wordt verduidelijkt bij het Partagetractaat uit 1661. Daarbij kregen de Staten-Generaal van de Republiek met hun claim op een deel van het Overmaasse territorium de helft van de landjes Dalhem, 's-Hertogenrade en Valkenburg toegewezen. Het hertogdom Limburg bleef buiten schot, aangezien het territoriaal niet aan Overmaas verbonden was.

Het was een stukje Nederland in België. Kort bij het oorspronkelijke Limburg, nu Limbourg geheten. Zoals dat altijd al was geweest. Er was van alles: een kloosterbibliotheek, een sauna, een zwembad, massagetafels, fysiotherapie, psychotherapie, kruidentherapie, creatieve therapie, zelfs geriatrie.

Na enige tijd zoeken vonden we Vrouwenrade. Van de buitenkant was het een vrij somber gebouw uit het einde van de 19^e eeuw. Van binnen echter was het van alle snufjes voorzien. Aan de andere kant van de weg die Broux heette waren de terrassen en de buitenbaden. Exemplarisch was dat er een weg liep van Vrouwenrade naar Limbourg met de naam 'sur les Sarts' (naar de Rades). Het was nazomer, oudewijvenzomer. Het jaar was langzaam aan het omgaan tot najaar en vervolgens Hervest. Zelfs nu waren nog zomerse dagen. De nazomer, oudewijvenzomer of Sint-Michielszomer (soms ook wel als Été Indien of Indian Summer aangeduid) is de periode van begin september tot half november waarin het nog zomerachtig weer kan zijn. Weliswaar daalt in deze tijd van het jaar de gemiddelde middagtemperatuur in De Bilt van ongeveer 20 graden naar 9 graden, maar er zijn ook regelmatig periodes die volledig aan de zomer doen denken.

De ervaring van de zomer is zo opmerkelijk dat de nazomerperiodes in verschillende landen eigen namen hebben gekregen. Warmteperiodes in het najaar hebben meerdere namen. Kranenzomer, Michielszomer, Indian Summer en de oudewijvenzomer. Vooral die laatste spreekt tot de verbeelding. Deze oudewijvenzomer komt voor tussen 17 en 25 september en is te herkennen aan de vele lange spindraden die in de bossen hangen. In de rest van het jaar zie je dit niet. In het verleden wist men hiervoor geen verklaring en de fantasie werd geprikkeld. Noodlotsgodinnen zouden levensdraden spinnen, oude vrouwen zouden conflicten hebben en elkaar met wapperende lange grijze haren door het bos

achterna zitten. Want pas vroeg in de ochtend waren de draden zichtbaar en dus moest het in de nacht gebeurd zijn. Griezelig en spannend natuurlijk in een steeds donkerder wordende tijd van het jaar.

In het Nederlands spreken we van oudewijvenzomer naar het voorbeeld van het Duitse Altweibersommer. Oorspronkelijk komt het begrip uit de Noordse of Germaanse mythologie, waarin noodlotsgodinnen wevend of spinnend werden voorgesteld. Het spinnen van deze lotsgodinnen beeldde het spinnen van de menselijke levensdraden uit. De term oudewijven kan ook terug worden gevoerd op een vrouwelijke watergeest met lange witte haren. Later kreeg het betrekking op oude breiende vrouwen en veldspinnen die bij rustig nazomerweer lange draden voor het huis spinnen.

In het jaar 1460 hebben de bestuurders en de burgers van Limbourg aan de Vesdre het niet langer kunnen verkroppen dat hun stadje, de hoofdplaats van het hertogdom, in kerkelijk opzicht viel onder de landelijke parochie Goé. Zij vroegen aan de abt van Kloosterrade hun kerk tot proosdij te verheffen. Dat was gemakkelijker te realiseren dan er een eigen parochie van te maken. De abt stemde met hun verzoek in. Aan de kerk van Limbourg zou een klein convent van koorheren van de Orde van Malta worden verbonden onder leiding van een proost. Dat convent moest ervoor zorgen, dat er bij dag en nacht het koorgebed zou worden verricht en het zou tevens de zielszorg

behartigen in Limbourg, Goé, Vrouwenrade en de onderhorige vlek Bilstain. Overheid en burgers van het stadje beloofden de verwerkelijking van dit plan mogelijk te maken door het bieden van voldoende geldelijke steun. De abt van Kloosterrade zou voortaan de eerste stem hebben bij de keuze van een proost en hij zou de gekozene ter benoeming voordragen aan de aartsdiaken. Alle benificies en inkomsten van de drie kerken zouden toevallen aan de nieuwe proosdij. In 1464 keurt paus Paulus II deze kerkelijke beschikking, die was verricht onder het toezicht van de bisschop van Luik, officieel goed. Limbourg is korte tijd later parochie geworden, maar de Orde van Malta heeft zich kunnen handhaven.

De Maltezer Orde zetelt tegenwoordig in een paleis aan de Via Condotti en in Villa Malta op de Aventijn, beide in Rome. Deze twee gebouwen worden, net als andere diplomatieke vertegenwoordigingen beschouwd als buitenlands grondgebied, en niet als onderdeel van Italië. De Orde wordt bestuurd door de prins en grootmeester als staatshoofd. Zijne Eminentie Prins Grootmeester Frà Andrew Willoughby Ninian Bertie (Frà geeft aan dat de hij een gelofte heeft afgelegd) vervult deze functie sinds 1988.

Het voert voor deze column een beetje te ver om over het precieze hoe en wat van hun rol door de jaren heen te vertellen, maar de Orde zelf bestaat voor een groot deel uit adel, en de toelatingseisen wat dat betreft waren vaak ook heel hoog. Ook kent de Orde veel pracht en praal, met vaak schitterende decoratietekens en gala-